

ВІДГУК

**офіційного опонента доктора юридичних наук, доцента Макарової
Олени Павлівни на дисертаційне дослідження Загороднього Євгенія
Олеговича «Особливості здійснення досудового розслідування в умовах
воєнного стану», подане до разової спеціалізованої вченої ради
Національної академії внутрішніх справ на здобуття ступеня доктора
філософії за спеціальністю 081 – Право (галузь знань 08 – Право), Київ,
2026 рік**

Ознайомлення з текстом рецензованої дисертації, анотаціями українською та англійською мовами, а також з опублікованими за темою дослідження працями здобувача дає підстави для викладення такого відгуку.

**1. Актуальність теми дисертації та її зв'язок з науковими
програмами, планами, темами**

Запровадження правового режиму воєнного стану обумовило необхідність істотного коригування кримінального процесуального законодавства України. Насамперед це стосувалося порядку здійснення досудового розслідування, оскільки функціонування органів правопорядку в умовах активних бойових дій, тимчасової окупації окремих територій, руйнування об'єктів інфраструктури та обмеження діяльності судів вимагало законодавчого запровадження спеціальних процесуальних механізмів, здатних забезпечити безперервність кримінального провадження.

Практика застосування положень розділу IX-1 Кримінального процесуального кодексу України підтвердила, що запроваджені законодавцем механізми не лише дозволили адаптувати кримінальний процес до умов воєнного стану, а й зумовили виникнення низки нових теоретичних і практичних питань. Насамперед це стосується визначення умов реалізації прокурором окремих повноважень слідчого судді, початку досудового розслідування за відсутності доступу до Єдиного реєстру досудових розслідувань, особливостей проведення слідчих (розшукових) дій,

забезпечення допустимості доказів та дотримання процесуальних гарантій учасників кримінального провадження.

Саме тому звернення автора до комплексного дослідження особливостей здійснення досудового розслідування в умовах воєнного стану видається своєчасним і науково обґрунтованим. Не викликає заперечень позиція здобувача, що удосконалення процесуальної форми в цих умовах має бути спрямоване не на спрощення кримінального провадження як такого, а на забезпечення його ефективності за одночасного дотримання конституційних гарантій прав і свобод людини.

Аналіз сучасної правозастосовної практики також свідчить про актуальність обраної теми. Попри значну кількість законодавчих змін, окремі положення статті 615 КПК України й надалі викликають неоднакове тлумачення та застосування. Зокрема, дискусійними залишаються питання визначення критеріїв «об'єктивної неможливості» здійснення повноважень слідчим суддею, меж реалізації відповідних повноважень прокурором, процесуального порядку документування невідкладних процесуальних дій, а також оцінки допустимості доказів, отриманих у межах спеціального правового режиму. Вирішення зазначених питань має важливе значення як для забезпечення єдності судової практики, так і для належної реалізації засад кримінального провадження.

Водночас слід констатувати, що, незважаючи на помітне зростання кількості наукових праць, присвячених кримінальному провадженню в умовах воєнного стану, комплексних досліджень саме особливостей здійснення досудового розслідування з урахуванням останніх законодавчих змін та сформованої практики їх застосування небагато. У цьому аспекті дисертація Є. О. Загороднього є своєчасною та спрямованою на вирішення актуального наукового завдання.

Позитивно слід оцінити й те, що дисертаційне дослідження виконано відповідно до пріоритетних напрямів наукової діяльності Міністерства внутрішніх справ України та Національної академії внутрішніх справ, а його

тематика узгоджується з державними програмними документами у сфері розвитку системи кримінальної юстиції та забезпечення прав людини. Такий зв'язок не має формального характеру, а безпосередньо впливає зі змісту проведеного дослідження та його практичної спрямованості.

2. Ступінь обґрунтованості та достовірності наукових положень, висновків і рекомендацій. Аналіз змісту дисертаційної роботи дає підстави для висновку, що сформульовані автором наукові положення, висновки та рекомендації є належним чином обґрунтованими, а їх достовірність забезпечується як логікою побудови дослідження, так і використанням сучасних методів наукового пізнання, широкої нормативної та емпіричної бази.

Не викликає заперечень обрана автором концепція дослідження. Мета роботи конкретизована через систему взаємопов'язаних завдань, які послідовно вирішуються у відповідних розділах дисертації. Об'єкт і предмет дослідження визначено коректно, що дозволило автору чітко окреслити межі наукового пошуку та уникнути надмірного розширення проблематики.

Позитивно слід оцінити методологічну основу дослідження. Використаний автором комплекс загальнонаукових і спеціально-юридичних методів відповідає предмету дослідження та забезпечує належний рівень аргументованості сформульованих висновків. При цьому застосування діалектичного, логіко-юридичного, догматичного, історико-правового, порівняльно-правового, статистичного та соціологічного методів має не декларативний характер, а безпосередньо пов'язане з вирішенням конкретних дослідницьких завдань. Це простежується як у процесі аналізу нормативного матеріалу, так і під час формулювання авторських пропозицій щодо вдосконалення кримінального процесуального законодавства.

Окремо варто відзначити належний рівень емпіричної бази дослідження. Висновки автора ґрунтуються не лише на аналізі положень кримінального процесуального законодавства та наукової літератури, а й на матеріалах кримінальних проваджень, практиці Верховного Суду, Конституційного Суду

України, слідчих суддів, матеріалах спеціального досудового розслідування (*in absentia*), офіційних статистичних даних, документах міжнародних організацій, а також результатах опитування практичних працівників. Такий підхід дозволив автору перевірити сформульовані теоретичні висновки крізь призму сучасної правозастосовної практики.

Перевагою дисертації є й те, що автор активно використовує актуальну судову практику. Звернення до правових позицій Верховного Суду та Конституційного Суду України дає можливість оцінити ефективність чинного правового регулювання не лише з доктринальної, а й із практичної точки зору. Це значно підвищує переконливість окремих висновків і свідчить про прагнення автора врахувати сучасні тенденції розвитку кримінального процесуального права.

Заслуговує позитивної оцінки й належна культура роботи з фактичним матеріалом. Методологічні підходи, результати емпіричних досліджень та сформульовані висновки перебувають у логічному взаємозв'язку, а наведена аргументація є достатньою для підтвердження основних положень, винесених на захист. Показово, що загальні висновки дисертації повною мірою кореспондують визначеним автором завданням дослідження та логічно випливають із проведеного аналізу.

Таким чином, аналіз дисертаційної роботи дає підстави стверджувати, що її основні наукові положення, висновки та рекомендації характеризуються належним рівнем обґрунтованості, внутрішньою логічною узгодженістю та достатнім ступенем достовірності, що забезпечує їх наукову й практичну цінність.

3. Наукова новизна одержаних результатів. Аналіз дисертаційної роботи дає підстави стверджувати, що одержані автором результати мають належний рівень наукової новизни та є вагомим внеском у розвиток науки кримінального процесуального права. Представлені у роботі положення не зводяться до систематизації вже відомих наукових підходів, а відображають

самостійне бачення автором низки актуальних проблем здійснення досудового розслідування в умовах воєнного стану.

На моє переконання, найбільшу наукову цінність становить запропонований автором підхід до розуміння особливого режиму досудового розслідування як правового механізму, що допускає тимчасову модифікацію окремих процесуальних процедур за умови обов'язкового збереження фундаментальних гарантій кримінального провадження. Такий підхід дозволяє оцінювати законодавчі зміни, запроваджені в умовах воєнного стану, не ізольовано, а через призму їх відповідності загальним засадам кримінального процесу.

Заслужують підтримки висновки автора щодо нормативного врегулювання дистанційного проведення окремих слідчих (розшукових) дій. Запропоновані процесуальні умови використання таких механізмів – належна ідентифікація учасників, безперервна відеофіксація, забезпечення конфіденційності комунікації та цілісності електронної доказової інформації – свідчать про комплексний підхід автора до вирішення відповідної проблематики. Логічним продовженням цих напрацювань стали запропоновані редакції статей 615² та 615³ КПК України, які мають практичну спрямованість і можуть бути використані під час подальшого вдосконалення кримінального процесуального законодавства.

Науковий інтерес становлять і запропоновані автором підходи до вдосконалення порядку початку досудового розслідування в умовах неможливості внесення відомостей до Єдиного реєстру досудових розслідувань, визначення меж реалізації окремих повноважень прокурора, забезпечення допустимості доказів, отриманих у спеціальному процесуальному порядку, а також розвитку цифрових механізмів доказування. Наведені пропозиції ґрунтуються на аналізі сучасної правозастосовної практики та характеризуються достатнім рівнем аргументованості.

Важливо й те, що автор не обмежився формулюванням окремих законодавчих рекомендацій. Значна частина висновків має концептуальний

характер і спрямована на подальший розвиток наукових уявлень про співвідношення процесуальної ефективності та гарантій прав людини в умовах дії особливого правового режиму, особливості спеціального досудового розслідування, використання цифрових технологій у кримінальному провадженні та організацію міжнародного співробітництва під час розслідування кримінальних правопорушень.

Аналіз сформульованих у дисертації положень свідчить, що вони є результатом самостійного наукового пошуку автора, мають внутрішню логічну узгодженість, достатній рівень теоретичного обґрунтування та не дублюють відомих наукових підходів. Це дає підстави позитивно оцінити рівень наукової новизни дисертаційного дослідження.

4. Повнота викладу наукових положень в опублікованих працях та апробація результатів. Результати дисертаційного дослідження знайшли належне відображення у наукових публікаціях автора. Аналіз їх змісту свідчить, що основні положення, висновки та рекомендації, сформульовані у дисертації, послідовно висвітлювалися у процесі виконання дослідження та пройшли необхідну наукову апробацію.

За темою дисертації опубліковано чотири наукові статті, три з яких опубліковано у фахових наукових виданнях України, віднесених до категорії «Б», одна виконана у співавторстві. Крім того, результати дослідження апробовано у семи тезах доповідей на міжнародних і всеукраїнських науково-практичних конференціях.

Ознайомлення з опублікованими працями дає підстави стверджувати, що вони охоплюють основні напрями проведеного дослідження. У публікаціях послідовно розкрито питання процесуального статусу окремих учасників кримінального провадження, особливостей початку досудового розслідування, застосування положень статті 615 КПК України, використання електронних доказів, а також окремі аспекти міжнародного співробітництва під час розслідування кримінальних правопорушень.

Водночас опубліковані роботи не є механічним відтворенням окремих розділів дисертації. Кожна з них присвячена дослідженню самостійного аспекту заявленої проблематики, що свідчить про послідовність наукового пошуку автора та поступове формування основних положень дисертаційного дослідження.

Аналіз дисертації та наукових публікацій дає підстави для висновку, що їх зміст є взаємоузгодженим, а основні результати дослідження отримали достатнє висвітлення у фахових наукових виданнях та були апробовані під час участі автора у науково-комунікативних заходах. Отже, вимоги щодо повноти оприлюднення результатів дисертаційного дослідження дотримано.

5. Практичне значення одержаних результатів. Практична цінність дисертаційного дослідження підтверджується впровадженням його результатів у діяльність органів, які безпосередньо здійснюють кримінальне провадження, а також у наукову й освітню сферу.

Матеріали дослідження використовуються у практичній діяльності Головного слідчого управління Національної поліції України, органів прокуратури, адвокатській діяльності, а також у навчальному процесі й науковій роботі Національної академії внутрішніх справ. Відповідні акти впровадження та довідки, що містяться в матеріалах дисертації, підтверджують можливість практичного використання сформульованих автором висновків і рекомендацій.

Слід відзначити, що результати дослідження знайшли застосування у різних сферах професійної діяльності. Це свідчить про їх універсальний характер та можливість використання як під час здійснення досудового розслідування, так і у діяльності прокурорів, адвокатів, а також у процесі підготовки майбутніх фахівців у галузі права.

Наведені відомості дають підстави для висновку, що дисертація не обмежується теоретичним аналізом проблематики. Запропоновані автором рекомендації мають прикладне спрямування, а окремі положення можуть бути

використані під час подальшого вдосконалення правозастосовної практики та кримінального процесуального законодавства.

6. Оцінка змісту дисертації. Структура дисертації є логічною, внутрішньо узгодженою та повною мірою відповідає поставленій меті й визначеним завданням дослідження. Послідовність викладу матеріалу свідчить про системний підхід автора до дослідження обраної проблематики. Робота побудована таким чином, що кожний наступний розділ є логічним продовженням попереднього, а сформульовані висновки впливають із проведеного аналізу та належним чином обґрунтовані.

У першому розділі дисертації досліджено теоретико-правові засади здійснення досудового розслідування в умовах воєнного стану. Аналіз його змісту свідчить, що автор не обмежився характеристикою чинного законодавства чи оглядом наукових джерел. Значну увагу приділено визначенню правової природи особливого режиму досудового розслідування, аналізу еволюції законодавчого регулювання після запровадження воєнного стану, а також з'ясуванню співвідношення процесуальної ефективності та гарантій прав людини.

Обґрунтованою видається позиція автора щодо необхідності збереження основоположних процесуальних гарантій навіть за умов застосування спеціального порядку кримінального провадження. Підтримки заслуговує висновок про те, що відступ від загальної процесуальної форми може бути виправданий виключно за наявності об'єктивних обставин та повинен відповідати принципам пропорційності й правової визначеності.

Позитивне враження справляє проведений автором аналіз сучасного стану наукової розробленості проблематики. Це дозволило не лише окреслити коло дискусійних питань, а й визначити місце власного дослідження серед існуючих наукових праць.

Другий розділ є найбільш змістовним і практично орієнтованим. Саме в ньому зосереджено основні результати аналізу чинного кримінального

процесуального законодавства та практики його застосування в умовах воєнного стану.

Слід підтримати позицію автора щодо необхідності чіткого нормативного визначення умов реалізації керівником органу прокуратури окремих повноважень слідчого судді. Проведений аналіз переконливо свідчить, що відсутність єдиного підходу до застосування статті 615 КПК України створює ризики неоднакового застосування закону та може негативно впливати на забезпечення процесуальних прав учасників кримінального провадження.

Окремої уваги заслуговує аналіз порядку початку досудового розслідування за відсутності доступу до Єдиного реєстру досудових розслідувань. Запропоновані автором підходи враховують як потребу оперативного реагування на кримінальні правопорушення, так і необхідність подальшого забезпечення належного процесуального контролю.

Переконливими є висновки автора щодо особливостей проведення окремих слідчих (розшукових) дій в умовах воєнного стану. Наведені результати емпіричного дослідження не лише підтверджують актуальність порушених проблем, а й демонструють, що окремі процесуальні рішення вже стали складовою сучасної практики досудового розслідування.

Позитивної оцінки заслуговує і дослідження міжнародного співробітництва під час розслідування кримінальних правопорушень. Автор комплексно проаналізував особливості взаємодії з Міжнародним кримінальним судом, діяльність спільних слідчих груп, питання екстрадиції та використання міжнародних механізмів збору доказів. Такий підхід істотно підвищує практичну цінність проведеного дослідження.

Третій розділ має найбільш виражений авторський характер. Саме в ньому сформульовано основні пропозиції щодо вдосконалення кримінального процесуального законодавства з урахуванням сучасних викликів, пов'язаних із функціонуванням системи кримінальної юстиції в умовах воєнного стану.

Підтримки заслуговують пропозиції щодо нормативного врегулювання дистанційного проведення окремих слідчих (розшукових) дій, розвитку цифрових механізмів доказування та вдосконалення порядку використання електронної доказової інформації. Важливо, що автор не обмежився загальними рекомендаціями, а запропонував конкретні зміни до положень Кримінального процесуального кодексу України, які супроводжуються належним теоретичним обґрунтуванням.

Слід відзначити й проведений аналіз зарубіжного досвіду здійснення досудового розслідування в умовах воєнних конфліктів. Автор не обмежується його описом, а намагається оцінити можливість використання окремих моделей у національному законодавстві з урахуванням особливостей української правової системи. Саме такий підхід видається найбільш виправданим у порівняльно-правових дослідженнях.

Окремо варто звернути увагу на пропозиції щодо розвитку цифрової інфраструктури кримінального провадження, резервного збереження процесуальних документів та електронних доказів, а також удосконалення міжвідомчої координації під час документування воєнних злочинів. З огляду на сучасні умови функціонування правоохоронної системи ці рекомендації мають не лише науковий, а й очевидний практичний інтерес.

Висновки дисертації є логічним підсумком проведеного дослідження. Вони повною мірою відповідають поставленим завданням, відображають основні результати наукового пошуку та не містять положень, які не були б належним чином обґрунтовані у тексті роботи. Сформульовані автором рекомендації мають комплексний характер, характеризуються достатнім рівнем аргументованості та можуть бути використані як у подальших наукових дослідженнях, так і під час удосконалення кримінального процесуального законодавства і практики його застосування.

7. Дискусійні положення та зауваження до дисертації. Позитивно оцінюючи дисертаційну роботу в цілому, вважаю за доцільне звернути увагу на окремі положення, які мають дискусійний характер і потребують

додаткового обговорення під час публічного захисту. Висловлені зауваження не впливають на загальну позитивну оцінку проведеного дослідження, однак, на мою думку, їх додаткове висвітлення сприятиме більш повному розкриттю авторської концепції.

1. Одним із центральних елементів дослідження є категорія «особливий режим досудового розслідування в умовах воєнного стану». Автор послідовно використовує її упродовж усієї роботи, однак окрема авторська дефініція цього поняття сформульована недостатньо чітко. Крім того, поза детальним аналізом залишилося питання співвідношення запропонованого підходу з науковою концепцією «особливого режиму досудового розслідування», обґрунтованою О. В. Лазуковою. У зв'язку з цим під час захисту доцільно було б почути позицію здобувача щодо концептуальних відмінностей між зазначеними підходами та їх практичного значення.

2. У роботі ґрунтовно проаналізовано особливості здійснення спеціального досудового розслідування та наведено результати власного емпіричного дослідження. Разом із тим система процесуальних гарантій права на захист осіб, стосовно яких здійснюється таке провадження, могла б бути висвітлена більш детально. Насамперед це стосується порядку належного повідомлення особи про здійснення кримінального провадження, процесуальної ролі захисника, призначеного державою, а також механізму перегляду судових рішень після появи особи або її затримання. Доцільно також було б більш докладно обґрунтувати, яким чином запропоновані підходи узгоджуються з практикою Європейського суду з прав людини щодо забезпечення права на справедливий суд.

3. Заслуговують на увагу пропозиції автора щодо посилення інституційних гарантій захисту прав учасників кримінального провадження в умовах воєнного стану. Зокрема, дисертант обґрунтовує доцільність інституціоналізації спеціального воєнного омбудсмена або створення окремого підрозділу в Офісі Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини, відповідального за здійснення відповідного контролю.

Запропонована концепція є цікавою та безумовно дискусійною, однак потребує додаткового обґрунтування. Зокрема, доцільно чіткіше визначити правовий статус такого суб'єкта, обсяг його повноважень, порядок взаємодії з органами досудового розслідування, прокуратурою та судами, а також пояснити, чи не призведе реалізація цієї пропозиції до дублювання повноважень Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини.

4. Підрозділ, присвячений аналізу зарубіжного досвіду здійснення досудового розслідування в умовах воєнних конфліктів, безперечно розширює наукову цінність роботи. Водночас окремі його положення мають переважно описовий характер. Зокрема, під час аналізу досвіду Іраку, Руанди та інших держав автор більше уваги приділяє характеристиці відповідних моделей, ніж визначенню критеріїв оцінки можливості їх адаптації до українського кримінального процесуального законодавства. Більш чітке формулювання таких критеріїв посилює б аналітичну складову проведеного порівняльно-правового дослідження.

5. У третьому розділі дисертації автор обґрунтовує необхідність активного впровадження цифрових технологій у кримінальне провадження та пропонує низку змін до кримінального процесуального законодавства. Водночас окремі пропозиції щодо дистанційного проведення процесуальних дій, використання електронних доказів та цифрової інфраструктури кримінального провадження потребували б більш детального аналізу можливих процесуальних ризиків, зокрема питань інформаційної безпеки, автентичності електронних даних, забезпечення конфіденційності та процесуального контролю за використанням відповідних технологій.

Наведені зауваження мають переважно дискусійний характер, відображають окремі аспекти наукової проблематики та не впливають на загальну позитивну оцінку дисертації. Вони не спростовують обґрунтованості сформульованих автором висновків, не зменшують наукової новизни одержаних результатів і не ставлять під сумнів їх теоретичне та практичне значення.

8. Висновок щодо відповідності дисертації встановленим вимогам.

Проведене дисертаційне дослідження є завершеною самостійною науковою працею, у якій автор на основі комплексного аналізу законодавства, правозастосовної практики, наукових джерел і міжнародного досвіду сформулював теоретично обґрунтовані та практично значущі пропозиції, спрямовані на вдосконалення правового регулювання здійснення досудового розслідування в умовах воєнного стану.

Робота характеризується внутрішньою логічною цілісністю, належним рівнем наукової аргументації та послідовністю викладу матеріалу. Сформульовані автором положення, висновки і рекомендації є достатньо обґрунтованими, мають елементи наукової новизни та становлять інтерес як для подальшого розвитку науки кримінального процесуального права, так і для практики застосування кримінального процесуального законодавства.

Зміст дисертації, результати їх апробації, рівень оприлюднення основних положень дослідження, а також наведені відомості про практичне впровадження підтверджують, що поставлена автором мета досягнута, а визначені у вступі завдання виконані в повному обсязі.

Ознайомлення з дисертацією не дає підстав ставити під сумнів дотримання здобувачем принципів академічної доброчесності. Використання наукових праць інших авторів супроводжується належними посиланнями, а сформульовані у роботі результати мають самостійний характер.

Дисертація «Особливості здійснення досудового розслідування в умовах воєнного стану» за актуальністю, ступенем обґрунтованості наукових положень, рівнем наукової новизни, теоретичним і практичним значенням одержаних результатів, повнотою їх висвітлення в наукових публікаціях, а також оформленням відповідає вимогам пунктів 6–8 Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44 (зі змінами), а також Вимогам до оформлення

дисертації, затвердженим наказом Міністерства освіти і науки України від 12 січня 2017 року № 40.

Вважаю, що Загородній Євгеній Олегович заслуговує на присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю **081 «Право»**.

**Офіційний опонент –
професор кафедри криміналістики та судової
експертології навчально-наукового
інституту № 1 Харківського національного
університету внутрішніх справ,
доктор юридичних наук, доцент**

О.П. Макарова